

Міністерство культури України
Національна бібліотека України для дітей

Великі Українці.
«Ніколи не сміявся без любові»:
*Методичні поради до 125 річчя від дня народження
Остапа Вишні*

Київ 2014

ББК 78.387.38:83

В 27

УДК 027.625

Матеріал підготувала: Осадча Ю.В.
Літературний редактор: Кійко Н.М.
Відповідальна за випуск: Гордієнко А.І.

Методичні поради для організаторів дитячого читання, присвячені 125-річчю від дня народження відомого українського гумориста і сатирика Остапа Вишні, містять інформацію про життєвий та творчий шлях письменника, схему книжкової виставки-портрету, сценарій літературного вечора, розробку літературної гри, усний журнал.

Добра усмішка подовжує людське життя, щирий сміх виховує і підбадьорює, злого сміху лякається, за словами Миколи Гоголя, навіть той, хто нічого не боїться. Сміх — ліки, сміх — сіль бесіди, сміх — зброя, сміх як засіб зближення людей... У недобрі часи гумор допомагав вистояти нашому народу у нелегкій боротьбі за своє існування. Недарма в українській літературі сила-силенна сміхотворців, гумористів і сатириків — від Івана Котляревського до Остапа Вишні, 125-річний ювілей якого відзначатиме літературна Україна у 2014 році.

«Умираючи, кажу вам усім: ніколи не сміявся без любові до вас усіх, до сонця, до вітру, до зеленого листу! — напише король українського гумору у своєму щоденнику. — У моєму сміхові завжди бачив народ: хорошого чоловіка, привітну жінку, дівчину веселооку, дитину, бабу з дідом. І так мені хотілося, щоб посміхнулися вони, щоб веселі вони були, радісні, хороші...»¹. У цих передсмертних рядках — життєве кредо Остапа Вишні, ключ до його творів, де сміх поєднується із поезією, а над ними панує людяність. Недарма і жанр, який приніс у літературу наш великий сміхотворець, називається усмішкою.

Народився Остап Вишня (справжнє прізвище — Павло Михайлович Губенко) 13 листопада 1889 р. у звичайній селянській родині, де дітей було більше, ніж пальців на обох руках. Батьківщина — хутір Чечва Зінківського повіту на Полтавщині (як тут не пригадати його великих земляків — Івана Котляревського та Миколу Гоголя, улюбленого письменника Остапа Вишні). До речі, псевдонім Остапа Вишні теж родом із дитинства: на честь улюбленого героя «Тараса Бульби» та дерева дитинства. У сім'ї Губенків панували не лише злидні, але й гостре слівце та щирий сміх: як же інакше пояснити, що аж двоє дітей, Василь і Павло, стали письменниками-гумористами? Про свою «освіту» Павло Михайлович з подробицями розповів в усмішці «Як ми колись учились», а перших вчителів початкової школи — Івана Максимовича та Марію Андріївну — із теплою вдячністю згадував усе життя. Сам мріяв бути вчителем, зі сльозами благов батьків, щоб його віддали до Глухівської семінарії, але коштів на це не було: як сина колишнього солдата, Павлушу віддали до

¹ Вишня О. Усмішки. — Харків: Дніпро, 2001. — С. 321.

військово-фельдшерської школи «на каззонний кошт». «А потім пішло нецікаве життя: служив і вчився... Все за екстерна правив», — зазначав Остап Вишня у автобіографії. Працюючи фельдшером, він здав екзамени екстерном у гімназії та у 1917 р. вступив до Київського університету на філологічний факультет. Проте незабаром розпочалися такі події, що стало не до навчання...

Літературну діяльність Остап Вишня розпочав у 1919 році в Кам'янці-Подільському, де у газеті «Народна воля» з'явився його перший фельетон «Демократичні реформи Денікіна». У місто на Поділлі його занесли вітри революції і громадянської війни: з перших же днів створення Української Народної Республіки він як «державний муж» зробив у ній за лічені місяці добру кар'єру — став начальником санітарного управління Міністерства залізничних доріг УНР. Згодом цей факт біографії став приводом для арештів. Від розстрілу, коли Павло Михайлович потрапив у полон до більшовиків, його врятував Микола Скрипник, що читав його фельєтони, від арешту під час праці у Києві — Василь Еллан Блакитний. Гострого пера Павла Губенка (тоді — Павла Грунського) боялися і червоні, і білі, і жовто-блакитні: він міг взяти на кпини і Симона Петлюру, і Денікіна, і наркома Луначарського, якому побажав те ж саме, що і запорожці турецькому султанові. А Остап Вишня народився через два роки: це ім'я з'явилося 22 липня 1921 р. у «Селянській правді» під фейлетоном «Чудака, їй-Богу!». Славу, яка прийшла до нього у двадцятих роках минулого століття, не без підстав порівнювали хіба що із шевченківською. Якби у той час існувала книга рекордів Гіннеса, то видання вишневих фельєтонів, усмішок, гуморесок могли посісти у ній гідне місце: 23 книжки, видані наприкінці 1920-х років, витримали 42 видання за чотири роки, а загальний тираж сягав шестизначного числа. Активну участь Павло Михайлович брав у діяльності літературних об'єднань «Плуг» і «Гарт», в організації та редагуванні, разом з братом Василем та Василем Елланом-Блакитним, журналу «Червоний Перець», в оргкомітеті Спілки письменників.

Остап Вишня нещадно висміював слабкості: як свої, так і своїх земляків, особливо ті риси національного характеру, які так дорого обійшлися Україні: слабкість громадянської та національної єдності, інертність, анахронізми у психології та мисленні. Що ж, життя

давало все менше приводів для сміху. Остапа Вишню заарештували у чорний для України рік голодомору. Причин для цього було більш ніж достатньо: «заплямована» любов'ю до України біографія, заздрість «колег» по перу (відомо, що до арешту Остапа Вишні доклав руку Олексій Полторацький), його допомога друзям, яких не минули репресії (після арешту Максима Рильського у 1931 році, Павло Михайлович кинувся з Харкова до Києва на допомогу родині поета, а після щасливого звільнення Рильського — забрав його до себе в Харків на кілька тижнів у гості). Врешті-решт, і сміх як ознака вільної людини, не міг не дратувати тоталітарну систему. Обвинувачення у підготовці замаху на Постишева було настільки абсурдним, що Остап Вишня не втримався від уїдливого жарту: «Придумайте щось інше, бо сьогодні ви мені інкримінуєте замах на Постишева, а завтра скажете, що я згвалтував Клару Цеткін». Гумор не допоміг: Остапа Вишню засудили на десять років концтаборів у Воркуті, а через кілька років там же його заарештували знову і знову ж таки присудили до розстрілу, але врятував щасливий випадок... Допомогла йому вижити знову ж таки медицина: Павло Михайлович працював у табірному лазареті, маючи у своєму розпорядженні хіба що зеленку, а хворих доводилося лише втішати добрими та веселими словами...

Скупі записи у табірному щоденнику «Чиб'ю», листування із вірною дружиною, українською декабристкою Варварою Маслюченко, яка добилася дозволу жити недалеко від чоловіка, нариси про Ухтинську експедицію та казка, яку написав Остап Вишня, щоб підтримати товаришів по ув'язненню, — ось усе, що лишилося у творчій спадщині трагічного сміхотворця за ці гіркі роки. «Не писав», — відповідав він на запитання, чи писав він у таборі. І був зовсім не впевнений, що зможе писати знову...

Наприкінці 1942 року Олександрові Довженку та Миколі Бажану особисто від Сталіна було доручено скласти список репресованих письменників, які у буремні часи були особливо потрібні народові. Першим у цьому списку був Остап Вишня. За гіркою іронією долі, його «звільнення» майже співпало із кінцем заслання. Хворий, змучений фізично і духовно письменник опинився у Києві — де ж він знайшов сили, щоб знову сміятися і ділитися сміхом з іншими? Але ж таки знайшов! Знаменита

«Зенітка» весело прогриміла по усім фронтам, а на гуморески із книги «Самостійна дірка», де на замовлення влади Остап Вишня висміював Українську Повстанську Армію, не образилися навіть «кляті бандерівці» — навпаки, були вдячні за своєрідну рекламу.

Коли Павла Михайловича запитували, що він найбільше любить, відповідь була однозначною: «Літературу, природу і дітей». Така любов не дозволила занепасти власну душу під час важких випробувань, дала сили для подальшого життя та творчості. Вирушаючи на полювання із девізом «Нехай живуть зайці!», Остап Вишня замість дичини приносив інші трофеї: історії мисливців та рибалок, серед яких кожен другий міг би позмагатися із самим бароном Мюнхаузенем. Отак і народжувалися знамениті «Мисливські усмішки», де сміх поєднувався із світлим сумом, гумор — із поезією, а закоханість у природу із людяністю та любов'ю до людей. Тоді ж, у останні роки життя, він зізнавався: «Непереможно тягне до щоденників» — і лишив по собі блискучий жанр мемуарної літератури: щоденникові записи під назвою «Думи мої, думи мої...», де, як безцінні перли, розсипані численні вишневі афоризми — не блазня, а веселого мудреця та філософа:

«Яке щастя дивитися одкрито в очі свого народу!»

«Т. Г. Шевченко! Досить було однієї людини, щоб урятувати цілий народ і цілу націю. Що це — бідність?! Ні, це якраз велике багатство нашого народу, коли одна людина підставляє свої могутні плечі за цілий народ!»

«Коли входиш у літературу, чисть черевики! Не забувай, що там був Пушкін, був Гоголь, був Шевченко!»

«Я вважаю за українця не того, хто вміє добре співати «Реве та стогне» та садити гопака, і не того, в кого прізвище на «ко», — а того, хто бажає добра українському народові, хто сприяє його матеріальному і духовному розвитку».

«Для літератури, по-моєму, треба перш за все — чесність. Потім уже геній, талант, здібність і інші атрибути літератури. Тоді буде література!»

«... мені не хочеться бути старим, і я їм ніколи не буду».

«Що треба, щоб посміятися не з ворога, а з друга? Треба — любити людину. Більше, ніж саму себе».

«Хочеш бути талановитим — учись у народу!»²

Пішов у вічність Остап Вишня 28 вересня 1956 року Ховав його увесь Київ. Співали, несучи вулицями труну до Байкового кладовища, улюблену пісню письменника: «Козака несуть, та коня ведуть». А над могилою прозвучали слова Олесея Гончара: «Мабуть, з часів Котляревського не сміялась Україна таким життєрадісним, таким іскрометним сонячним сміхом, яким вона засміялась знову в прекрасній творчості Остапа Вишні».³

Знову ж таки зазначимо (і це треба мати на увазі при популяризації «вишневої» спадщини у бібліотеках для дітей), Остап Вишня, заслужено визнаний королем українського гумору минулого століття — це не лише сміх, добрий або непримиримий до зла. Остап Вишня — поезія у прозі із надзвичайно витонченим чуттям Слова, незламна у важких життєвих перетрубах доля і альтруїстична, щира любов до людини, якої нам не вистачає часом, як повітря... Сміючись над «Мисливськими усмішками», завмремо над описом кленового листка, вдихнемо чисте повітря осені, відчуємо любов до усього живого та замилуємося красою навколишнього світу. Регочучи над так званими «чухраїнцями» або «лекціями з українознавства», замислимося над болючими питаннями української історії та сьогодення. Щиро посміхаючись у відповідь на будь-яку «вишеневу» усмішку, не обминемо увагою його сповнені трагізму та любові табірні листи (дочка Остапа Вишні Мар'яна запевняла, що історія любові батька і матері цікавіша і корисніша за будь-який серіал) або сторінки щоденникових записів. Для читачів-учнів 5-9 класів добре було б оформити виставку-портрет «Великий сміхотворець» (Додаток 1, інші назви: «Король українського гумору», «Не сміявся без любові», «Сміхотворець з трагічною долею»), у розділах якої представити як і твори письменника, так і літературу про нього, а також творчість лауреатів літературної премії імені Остапа Вишні.

Хоча дітей, за словами Остапа Вишні, він любив нарівні із природою та літературою, власне для них він писав замало, виходячи, як згадував Федір Маківчук, із принципу: «Для дітей треба

² Підбірка цитат: Вишня О. Усмішки. — Харків: Дніпро, 2001. — С. 301,304,311,312,315,319,329.

³ <http://www.br.com.ua/referats/s1399/27883.htm>.

писати значно краще, ніж для дорослих, а в мене пороку не вистачає!»⁴. Але діти із задоволенням реготали і над «дорослими» усмішками народного улюбленця. Під час проведення літературного вечора «То я не плачу, а сміюся...» (Додаток 2), де читачі-учні 5-9 класів, зможуть ознайомитися із життям та творчістю Остапа Вишні, можна використати інсценівки та виразне читання його усмішок «Перший диктант», «Дещо з українознавства», «Зенітка», «Мисливські усмішки». Також для читачів-учнів 8-9 класів рекомендуємо провести літературну гру «Вишнева гуморина» (Додаток 3).

Звісно, не будемо забувати не лише про патріарха українського гумору ХХ століття, але й про його послідовників. Для читачів-учнів 5-9 класів добре було б організувати усний журнал «Зросли із кісточки вишневої» (Додаток 4), на сторінках якого розповісти про лауреатів літературної премії імені Остапа Вишні різних поколінь — його сучасника Олександра Ковіньку, учня та послідовника Павла Глазового, сьогоднішнього редактора журналу «Перець» Михайла Прудника. Родзинкою заходу може стати читання гуморесок даних авторів.

«Був безпартійним — у вік партійної всемогучості і тиранії, гумористом — у вік жахів, кепкуном — у часи сліпого фанатизму,⁵ гуманістом — у вік масових організованих злочинів та людоїдства», — писав про Остапа Вишню відомий літературний критик Юрій Лавріненко. Тому і усмішки Остапа Вишні житимуть доти, доки житимуть і посміхатимуться люди...

4

5

Великий сміхотворець

*Книжкова виставка-портрет до 125-річчя
від дня народження Остапа Вишні*

*Пошли мені, доле, сили, уміння, таланту,
чого хочеш, — тільки щоб я хоч-небудь зробив
таке, щоб народ мій у своїм титанічним труді, у
своїх печалях, горестях, роздумах, ваганнях, —
щоб народ усміхнувся!*

Остап Вишня⁶

І. Як Павлушка доріс до Вишні: стежками життя

*Я, такий собі Павлушка, селянський син, бігав
без штанів по Груні на Полтавщині...Потім із
Павлушки виріс Остап Вишня. Письменник.*

Остап Вишня.⁷

Бондарчук М. З життя знаменитих і талановитих : (нариси та ст.) / М. Бондарчук. — Хмельницький : Вид-во Цюпак, 2012. — 195 с. : іл.

Вишня О. Моя автобіографія // Вишня О. Усмішки / Остап Вишня. — Київ: Дніпро, 2001. — С.71-82.

Вишня О. Перший диктант : оповідання / Остап Вишня ; мал. В. Євдокименка. — Київ : Веселка, 1969. — 17 с. : іл. — (Для першокласника).

Вишня О. Чиб'ю; З листування ; Думи мої, думи мої... // Вишня О. Твори: в 4-х т. Т. 4 / Остап Вишня. — Київ: Дніпро, 1989. — С. 326-478.

Ільєнко І. У жорнах репресій : оповіді про укр. письменників: (За арх. ДПУ-НКВС) / І. Ільєнко ; худож. оформл. Я. Яковенка ; фоторепрод. І. Яїцького. — Київ : Веселка, 1995. — 447 с. : фотоіл.

Мартич Ю. Мандрі на сусідню вулицю : етюди, повісті / Ю. Мартич ; Худож. О. Александров. — Київ : Рад. письменник, 1981. — 139 с. : іл.

Про Остапа Вишню : Спогади / Упоряд. В. Губенко-Маслюченко, А. Журавський. — Київ : Рад. письменник, 1989. — 334 с. : іл.

⁶ Вишня О. Усмішки. — Київ: Дніпро, 2001.— С. 315.

⁷ Там же. — С. 306.

II. Отак і пишу: що лишив по собі сміхотворець

*Пишу я так. Беру папір, беру олівець
чи перо в руки й починаю писати. І пишу.
Остап Вишня.⁸*

Вишня О. Вибране / Остап Вишня ; упоряд., післямова А. Крижанівський ; худож. В. Гринько. — Київ : Молодь, 1989. — 207 с. : іл.

Вишня О. Вишневі усмішки / Остап Вишня ; упоряд. І. Зуба; вступ. ст. Ф. Маківчука; іл. А. Василенка. — Київ : Дніпро, 1985. — 367 с. — (Бібліотека української класики «Дніпро»).

Вишня О. Зенітка : гуморески, усмішки / Остап Вишня. — Дніпропетровськ : Січ, 1993. — 191 с.

Вишня О. Мисливські усмішки / Остап Вишня ; худож.-оформ. А. Ленчик. — Харків : Фолю, 2007. — 255 с. — (Українська література).

Вишня О. Усмішки / Остап Вишня ; ред. С. Коба. — Київ : Дніпро, 2001. — 350 с. — (Бібліотека школяра).

Вишня О. Якби моя бабуся встали : вибр. твори / Остап Вишня ; мал., портр. М. Компанця. — Київ : Веселка, 1976. — 159 с. : іл., портр. — (Шкільна бібліотека).

III. Його роботу рецензував народ

*Чи зрозумієте ви, рецензенти мої,
що взявшись за літературну роботу, я
ніколи не думав про гонорар, про свою
славу і про всяке таке? Народ — оцінив.
Спасибі йому.*

Остап Вишня.⁹

Бардак В. Мало я зробив для народу! Мало! Хіба що ворога ббивав сміхом... / В. Бардак // Журавлик. — 2006. — № 10. — С. 6.

Гончар О. Штрихи до портрета Остапа Вишні / О. Гончар // Уліщенко А. Укр. л-ра. — Харків, 2004. — С. 29-30. — ().

Мельник С. Особливості індивідуального почерку Остапа Вишні : укр. л-ра, 11 кл. / С. Мельник // Укр. мова й л-ра в сучас. шк. — 2013. — № 4. — С. 42-44.

⁸ Там же. — С.79.

⁹ Вишня О. Усмішки. — Київ: Дніпро, 2001. — С.312.

Сокол Т. Творчість Остапа Вишні періоду заслання (1933-1944 рр.) / Т. Сокол // Укр. л-ра в загальноосвіт. шк. — 2012. — № 3. — С. 45-48. — Бібліогр.: с. 48.

Цалик С. Таємниці письменницьких шухляд : детективна історія укр. л-ри / С. Цалик, П. Селігей. — 2-е вид. — Київ : Наш час, 2011. — 351, [1] с. : іл., портр., [4] арк. кольор. іл. — (Невідома Україна).

IV. Нащадки короля: лауреати літературної премії Остапа Вишні

*...Щоб письменник виявив свої глибокі, оригінальні й дотепні думки на папері, треба: а) по-перше, папір; б) по-друге, думки.
Остап Вишня¹⁰*

Глазовий П. Сміхологія : вибране / П. Глазовий. — Київ : Діокор, 2003. — 525 с.

Дудар Є. Вибрані твори : Гумор. Сатира / Є. Дудар ; вступ. ст. В. Баранова ; післямова С. Гальченка ; уклад. Ю. Попсуєнко. — Київ : Укр. енциклопедія, 2011. — 605 с. : портр. — (Б-ка Укр. Літ. Енциклопедії: вершини письменства).

Ковінька О. І таке буває... : гумор і сатира / О. Ковінька ; Передм. В. Зуба ; упоряд. М. Габрійчук ; худож. В. Флакс. — Київ : Дніпро, 1990. — 343 с.

Прудник М. Що скаже Люся? : гуморески / М. Прудник. — К. : Молодь, 1983. — 128 с. : ілюстр. — (Перша книга прозаїка).

Український гумористично-сатиричний календар-альманах / зладив М. Савчук ; ілюстр. й худож. оформ. І. Бежука. — Коломия : Вік, 2012. — 399 с. : ілюстр. — Випущено на зам. Держ. ком. телебачення і радіомовлення України за прогн. «Українська книга» 2012 р.

Чорногуз О. Аристократ із Вапнярки : сатир. роман / О. Чорногуз ; худож. П. Ткаченко, О. Півторак. — Київ : БібліоВУС, 1996. — 400 с. : іл.

Юхимович В. Імена не дивина : сатира й гумор / В. Юхимович. — Київ : Рад. письменник, 1982. — 94 с. : ілюстр.

¹⁰ Там же. — С. 307.

«То я не плачу, а сміюся...»

*Сценарій літературного вечора до 125-річчя
від дня народження Остапа Вишні*

Дійові особи: Ведучі, Читці, Остап Вишня, Слідчий, В'язні

Читець 1. У кого совісті нема,
Хто має душі чорні й грішні,
Тому казали не дарма:
— Нема на вас Остапа Вишні.
І вирушив Остап до них,
І справи в них були невтішні.
На голови їм падав сміх —
Убивчий сміх Остапа Вишні.

Читець 2. Зрадив хапуга, бюрократ,
Синці загоївши колишні,
Що не вернуть старе назад,
Що не вернути сміху Вишні.
Хай випало перо із рук —
Під кожний дах, під кожну стріху
Ще довго линутиме гук
Вишнівського ясного сміху.
(О. Підсуха. «Вишневий сміх»).

Ведучий 1. Остап Вишня...

Ведучий 2. Це ім'я викликає одразу ж щиру посмішку в українця
будь-якого віку.

Ведучий 1. Улюбленець кількох поколінь українського народу.

Ведучий 2. Сміхотворець із маскою блазня, він став королем
гумору ХХ століття.

Ведучий 1. Страшного століття...

Ведучий 2. Але він сміявся.

Ведучий 1. Злиденне дитинство, криваві вітри революції, пекло
концтаборів ГУЛАГу, дві світові війни...

Ведучий 2. А він сміявся.

Ведучий 1. Сміявся, щоб людям легше жилося.

Ведучий 2. Сміявся, бо любив людей більше за самого себе...

Уривок із фільму «Остап Вишня»:
<http://glas.org.ua/projects/teleportret/vishnya.html>
(03 хв.40 с. – 04 хв.57 с.)

Ведучий 1. Слід уточнити: насправді народився не Остап Вишня, а Павлушка Губенко. І доки став Остапом Вишнею, ой як довелося йому попрацювати та повчитися...

Виходить Остап Вишня.

Остап Вишня. Дуже рано починалася за старих часів на селі професійна освіта... Перший курс — це гуси... Вищий курс — це свині. Потім ішли такі «курси» нашої освіти: телята, вівці, коні, корови... В цей же час (узимку) починалася й загальна освіта в церковноприходській або в народній школі. Звичайно, коли була та школа та були чоботи, щоб у школу ходити.

Інсценівка оповідання «Перший диктант».
Дійові особи: Вчителька, Павлушка

Вчителька. Павлушо, іди до дошки. Зараз ми будемо писати диктант. (*Диктує, Павлушка пише*): «По полю ехала с господами коляска, запряженная четвериком великолепных лошадей. За коляской бежала и лаяла собачка испанской породы». (*Дивиться на дошку*). О Господи, що ти понаписував? «За коляской бежала и лаялася собачка из панской породы».

Павлушка: Та я, Маріє Андріївно, думав, пани ідуть, то й собака у них панської породи, а батько часто говорить, що їх пан та бариня лають, то й собаки не кращі, і теж лаються...

Вчителька. Та де ти чув, що є на світі собаки панської чи не панської породи, і щоб вони лаялися? Порода — іспанська, є така країна — Іспанія, а собаки не лаються, а «лають», по-нашому — гавкають. Зрозумів?

Павлушка. Та не дуже...

Вчителька. Сідай! Двійка тобі! Треба підтягнутися!

Павлушка. Здохла б вона йому, та собачка, разом із панами!
(*Ідуть*).

Ведучий 2. Павлушка і сам мріяв стати вчителем, до сліз благов батьків, щоб вони віддали його до Глухівської семінарії, але коштів на це не було, і довелося вчитися у Києві на фельдшера — як солдатському сину, на «казьонний кошт».

Остап Вишня. Фельдшер з мене був непоганий, бо зразу ж закапав одному хворому очі нашатирним спиртом замість цинкових капель. Про гонорар од того хворого говорити не буду...

Ведучий 1. Насправді ж Павло Михайлович був дуже вмілим медиком, про що красномовно говорив один випадок із його фельдшерської практики: одного разу, коли не було хірурга, сам виконав операцію хворому і врятував його життя... А ще розважав хворих веселими історіями, які сам же вигадував і розповідав у особах...

Остап Вишня. Як ударила революція — завертівся. Будував Україну. До того було ніколи, що просто страх. Хотілось, щоб і у війську бути, і в парламенті бути, і в університеті бути, і по всіх комітетах бути, і пісень співати. Та куди вам? Де співають — там і я! Де говорять — там і я! Де засідають — там і я! Державний муж, одне слово.

Читці зачитують уривки з гуморески Остапа Вишні «Дещо з українознавства».

Читець 1. Кілька популярних лекцій з українознавства спеціально для тих людей, що досі ще цією справою не цікавилися, не цікавляться і не цікавитимуться...

Читець 2. А це лекції для тих, що перецікавлювалися, перецікавлюються й перецікавлюватимуться Україною.

Разом. Що таке Україна?

Читець 1. Україною зветься «искони русская земля — Малая Русь, «где все обильем дышет»... Столиця України — Київ. Виконує обов'язки «Матері городов руських».

Батька городов руських не знайдено, але він, безперечно, десь є. Утік своєчасно, наплодивши силу всіляких городенят.

Читець 2. Що є таке Україна? Ненька-Україна — це держава від Біскайського моря і до пустелі Гобі або Шамо. Заснувалася вона ще за 5000 років до створення автокефальним Богом світу. Першу людину звали Остап (не Вишня, бо тоді ще прізвищ не було), а його жінку — Чорноброва Галя.

Читець 1. Населення на Україні — малоросійські хохли. Вони всі в широких штанах. Балакають мужицькою мовою і співають малоросійських пісень з гопаком. Вона дуже подібна до російської. От тільки слово процент по-українському не процент, а відсоток. Але зміст його однаковісінський. А там біржа, золото, червінці, банкноти, стерлінги, долари, це однаково і по-російському і по-українському.

Читець 2. Мова на Україні найкраща, небо найкраще, ґрунт найкращий, залізниця найкраща; народ найкультурніший. На північ від України живуть треклятущі кацапи, що годуються виключно українцями. На Сході поляки, дуже хороший, братній народ. А далі вже йде Європа, що чекає на українську культуру.

Читець 1. Не бійтеся українізації!

Читець 2. Невеличкі замітки, що їх нема в жодній історії України, і які я хочу нагадати, щоб їх не забули. *(Ідуть)*.

Остап Вишня. Писати в газетах я почав у Кам'янці на Поділлі, 1919 року, за підписом Павла Грунського. (Чого я був у Кам'янці, питаєте? Та того ж, що і ви!)... Почав я працювати за перекладача. Перекладав я, перекладав, а потім думаю собі: «Чого я перекладаю, коли ж можу фейлетони писати! А потім письменником можу бути...». Зробився я Остапом Вишнею та й пишу собі...

Ведучий 1. Кажуть, що ім'я впливає на долю людини. Зазирнемо до словника імен. Що означає ім'я Павло?

Ведучий 2. Від латинського слова «паулюс» — маленький. А загалом, Павло — це добра і чуйна людина.

Ведучий 1. А Остап?

Ведучий 2. «Остап» у перекладі з грецької — стійкий. А основна його риса — не переносить брехні.

Остап Вишня. Про що я, нещасний, мушу думати і писати? Про хуліганство, грубість і невихованість. Про виховання лоботрясів і шолопаїв. Про легковажне ставлення до кохання, до шлюбу, до сім'ї. Про широкі натури за державний кошт. Про консерваторів у сільському господарстві і промисловості. Про винищувачів природи... Я писав завжди правду. Я ніколи не зрадив правді.

Ведучий 1. Славу Остапа Вишні у двадцятих роках минулого століття можна порівняти лише з шевченківською. Неписьменні вчилися грамоти, російськомовні вивчали українську мову — щоб насолоджуватися неповторним смаком вишневих усмішок... Гумор українського народу в устах Остапа Вишні був воістину непереможною зброєю.

Ведучий 2. Але не дрімали і заздрісники.

Ведучий 1. Та хіба можна було вільно сміятися у сталінській імперії зла?

Ведучий 2. І каральні органи добре пам'ятали діяльність Остапа Вишні в Українській Народній Республіці.

Виходить Слідчий.

Слідчий. Павло Михайловичу, вам було доручення вбити Постишева?

Остап Вишня. Оце так! Сьогодні доручаєте мені вбити Постишева, а завтра, чого доброго, пришите мені знеславлення Клари Цеткін. А я людина сімейна.

Слідчий. Партія вимагає, щоб ви зізналися! Не спірайтеся об спинку стільця! Сядьте прямо! Та хто збирався вчинити замах на товариша Постишева. Я чи ви?

Остап Вишня. Не знаю, як ви, а я не збирався... Мало того, що я глибоко шаную Павла Петровича...

Слідчий. Брехня!

Остап Вишня. Хай вам буде легше: я не шанував і не шаную Павла Петровича Постишева... *(Зітхає)*. Але придумайте мені якесь інше звинувачення... А то... Остап Вишня планував замах на Постишева. Нас же з вами кури засміють... *(Ідуть)*.

Ведучий 1. Із спогадів письменника Володимира Гжицького: «У грудні 1933 року нас обох арештували, звинувативши в підготовці терористичних замахів, і присудили по 10 років заслання на Далекій Півночі у місті Чиб'ю. Восени Остапа Вишню поспішно вивезли з Кирти, де на той час він відбував заслання. Говорили, що в останню путь, і це було недалеко від правди. Їх було 19, крім конвоїрів. Начальник конвою йшов попереду. До мисливської хатини, загубленої у тайзі, було ще далеченько. Там на них чекав затишок і кілька годин перепочинку. Раптом почалася заметіль, яка може продовжуватися місяцями. Вона й урятувала Остапа Вишню від розстрілу. Коли буран ущух, прийшов наказ про повернення полонених до місця ув'язнення. Хтось із письменників на той час поклопотався про Остапа Вишню і наказ про розстріл був відмінений. Природа, яку він так любив і оберігав, врятувала йому життя».

Остап Вишня. Гуси до нас прилетіли, качки, лебеді... Вони ж через Україну летіли, і на крилах у них, напевно ж, іще залишилися шматочки сонця українського! Ну, скинуло б котре, щоб хоч подивитися, щоб хоч очі свої погріти, а я вже не кажу — душу. Ні, летять далі... А тут гнись сам, клацай зубами, болій душею за рідних... Які ж ми тепер товариші з птицями крилатими? Ми тепер – плазуни, що в норах.

Виходять в'язні.

В'язень 1. Надворі тепліше, ніж тут...

В'язень 2. Будь вона проклята, така країна... А ми вірили.

Остап Вишня *(кладає йому руку на плече)*. Сядь, Йосипе, і вгамуйся. Ми живемо у прекрасній країні, просто завелися вороги народу...

В'язень 1. Які ж ми вороги?! Ми ж не були ворогами, нас ними роблять!

Остап Вишня. Не ми вороги народу, а то вороги, які нас запроторили у в'язницю. Так довго тривати не може. Розберуться. *(Ідуть)*.

Ведучий 2. Чи писав Остап Вишня в ув'язненні? На це питання він відповів коротко: «Ні, не писав». — «А писатимете?» — необережно запитав Юрій Смолич. «Павло Михайлович довго мовчав — так довго, що я вже почав катуватись, що своїм дурним запитанням вразив його. Але Вишня таки відповів...»

Остап Вишня. Хіба я тепер зумію?

Ведучий 1. Але таки зумів...

Уривок із фільму «Остап Вишня» (11 хв.50 с. - 13 хв.13 с.)

На екрані висвічуються кадри воєнної кінохроніки.

Інценівка уривку із гуморески «Зенітка».

Дійові особи: Свирид, Кум, Лукерка.

Остап Вишня. Скільки ж вам, діду, літ?

Свирид. Та хто зна! Чи сімдесят дев'ять, чи вісімдесят дев'ять? Хіба їх полічиш? Знаю, що дев'ять, а яких саме, уже й не скажу.

Остап Вишня. І ото ви не побоялись, — один на трьох?

Свирид. Побоявся? Та, чоловіче Божий, війна — це ж моє рідне дело. Я ж увесь свій вік воювався з... бабою. Лукерки моєї не знали? Хіба ж такі страження були, як з отими поганцями на горищі! А покійниця моя — хай царствує! — та вона б сама на дивізію з рогачем пішла! На що ми з кумом — царство йому теж небесне! — було вдвох... та куди там!.. Наступати на Лукерку, щоправда, я не наступав, більше одбивав атаки, а воюватися доводилось мало не щодня... *(Виходить Кум)*.

Кум. Ой, Свириде, ще й на достойно у церкві не звонили, а ми з тобою хильнули... А он твоя Лукерка з церкви йде!

Свирид. Держись, куме, битва буде! Якщо поодинці, будемо биті. Давай згуртуємось у військове соединеніє, бо інакше

розгром. Перемеле живу силу й техніку! *(Входить Лукерка)*. Що це ти по церквах до полудня товчешся?! Піп медом частує, чи що? Куме, заходь з правого флангу! *(Лукерка хапає рогача)*.

Кум. Свириде! Рогачів ми не поховали! А вона ж зразу в контратаку!

Свириде. Фронт прорвали! Відступай на запасні позиції!.. *(Тікають у погрібник)*.

Кум. Уже й пироги похололи, а вона все в погрібнику в оточенні держить.

Як знаєш, Свириде, а я до своїх пробиватися буду. У моєї Христі теж сьогодні пироги...

Свирид. Дивись, куме, тобі видніше. А краще не ризикувати завидна, хай як смеркне.

Кум. Що ти, Свириде, як смеркне? Та які ж смерком пироги? *(Тікає)*.

Свирид. Таки пробився кум у розположеніє своєї Христі. Щоправда, рогачем його таки контузило, але з ніг не збило! *(Виходить Лукерка з рогачем)*.

Лукерка. Сидиш?

Свирид. Сидю!

Лукерка. Іди ж хоч галушок попоїж, а то охлянеш!

Свирид. Кинь рогача, тоді вийду! *(Ідуть)*.

Ведучий 2. На запитання, що він любить найбільше, Остап Вишня відповідав одразу: літературу, природу і дітей... Природа колись врятувала йому життя, природа вилікувала його зранену душу, знову на вернула до творчості. «Хай живуть зайці!» — з таким девізом вирушав Павло Михайлович на полювання, насолоджуючись осіннім лісом... і мисливськими байками колег по зброї. Онук Павлушка з нетерпінням чекав від діда зайця, але дід приносив куди цінніші — свої знамениті «Мисливські усмішки».

Читець. Навкруги багаття любо й мило.

Позбирались друзі, хоч не всі.

Засиніло вечора вітрило,

Кармінові трави у росі...

Я тебе, як на картині, бачу,
Чую слово і веселий сміх,
І твою красиву добру вдачу,
Що ділила помисли на всіх.
Всі мої незлади і печалі,
І шукання, і тривог сувій,
У твоєму серці, як в причалі,
Зустрічали зладу й супокій.
Щоб з тієї злади линуть вгору,
Де горить веселка молода,
Бо в любові горе — вже не горе,
А біда із другом — не біда.
Опустім нестріляні рушниці,
Загудем, затягнем неважку,
Де в багатті тліють зоряниці
І задумавсь Вишня на лужку.
(Андрій Малишко).

Уривок із фільму «Ні пуху, ні пера»¹¹.

Остап Вишня. Осінь... Ліс стоїть задумливий і печальний: йому ось-ось треба пишне своє вбрання скидати, підставляти свої віти дощам холодним, хуртовинам сніговим. Листя з суму жовтіє, а деяке з туги кривавиться. Ось падає кленовий лист — умер він, одірвався з рідної йому галузки і падає. Він не падає сторч на землю — ні. Йому так не хочеться йти на вічний спокій, лежати і тліти серед завмерлих собратів своїх... Він кружляє на галявині, то вгору підноситься, то хилиться до землі. Ой, як не хочеться йому тліти! Останнім конвульсійним рухом він поривається вгору, до світла, до сонця, що так пестило

¹¹ **Ні пуху, ні пера** = Ни пуха, ни пера [1973] : [електронний ресурс]: за мотивами оповідань Остапа Вишні «Мисливські усмішки» / реж. В. Іванов ; Я. Костюковський, М. Слободской, В. Іванов ; оператор М. Іванов ; комп. В. Гомоляка; в ролях : А. Аркадьєв, М. Гринько, М. Кондратюк, М. Светін, К. Сорокін та ін. — [Кіностудія ім. О. Довженка, 1973]. — Електронн. відео-дані (1 файл: 1 год. 04 хв. 30 с). — Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=YX2p5uF5n7s>, вільний. — Назва з екрана. — Рос. мова. — Канал користувача proasorti Youtube

його, так голубило... Але нема вже сили в кленовому листу, нема вже життя в нього, падає кленовий лист на землю і затихає...

*Уривок із фільму «Остап Вишня»
(00 хв. 44 с.-03 хв. 36 с, 10 хв.40 с.-11 хв.18 с).
Учасники вечора читають
«Легенду про Остапа Вишню» (Т. Масенко)*

Читець. Його спитали в дні колишні:

Ведучий. Чом зло ти словом не добив?

Остап Вишня. Та я ж назвався цвітом Вишні,
Я світ любив, людей любив.

Читець. Питала Північ під вітрами,
Де років з десять — з таборами:

Ведучий. Чом не писав ти довгих драм?

Остап Вишня. Було життя, як довга драма,
Але я твердо йшов життям.

Читець. Спитали друзі потихеньку:

Ведучий. Чи знов тяжку пройшов би путь?

Читець. І так сказав Павло Губенко,
Якого Вишнею зовуть.

Остап Вишня. За правду — й смерті не боявся,
І не писав тріскучих од.
І все життя з біди сміявся,
Як запорізький наш народ.

Вишнева гуморина

Літературна гра для читачів-учнів 8-9 класів

Умови гри. У грі беруть участь три команди, учасники яких по черзі відповідають на запитання і отримують певну кількість балів. За невірну відповідь команда може або втратити 1 бал, або пропустити 1 хід. Виграє та, яка назбирала найбільшу кількість балів.

Розминка (вгадати за асоціативним рядком – 1 бал, пов'язати відповідь із життям та творчістю Остапа Вишні — 2 бали).

Ім'я великого комбінатора — героя «Дванадцяти стільців».
(*Остап; початок псевдоніму Остапа Вишні*).

Дерево, над яким у Шевченка хрущі гудуть. (*Вишня; друга частина його ж псевдоніму*).

Один із нестайківських тореадорів. (*Павлушка; так звали Остапа Вишню у дитинстві*).

Перша наука до «абабигаламаги» у Івана Франка. (*Гуси; про таку ж науку розповів Остап Вишня в усмішці «Як ми колись учились»*).

Перша ознака щасливої людини. (*Усмішка; такий гумористичний жанр вигадав Остап Вишня*).

Те, що додають у їжу для гостроти. (*Перець; з журналом «Перець» співробітничав Остап Вишня*).

Перший тур «Із життя Остапа Вишні» (2 бали).

Бліц-опитування.

1. Скільки дітей було у родині Губенків? (*17*).
2. Як звали першого вчителя Остапа Вишні? (*Іван Максимович*).
3. Якого письменника прагнув прочитати Павлушка у дитинстві? (*Миколу Гоголя*).
4. Ким був Павло Губенко до того, як став Остапом Вишнею? (*Фельдшером, студентом, начальником медично-санітарного управління Міністерства залізниць УНР*).

5. Під яким псевдонімом розпочав писати Павло Губенко? (*Павло Грунський*).
6. Як звали ще одного гумориста із родини Губенків? (*Василь Чечев'янський*).
7. У якій «контрреволюційній діяльності» звинувачували Остапа Вишню? (*Замах на Постишева*).
8. Місце, у якому Остап Вишня відбував ув'язнення. (*Чиб'ю*).
9. Яку першу гумореску написав Остап Вишня після звільнення? (*«Зенітку»*).
10. Девіз Остапа Вишні на полюванні. (*«Хай живуть зайці!»*).
11. Як назвав Остап Вишня свій щоденник? (*«Думи мої, думи мої...»*).
12. Хто був першим лауреатом премії Остапа Вишні? (*Олександр Ковінька*).

Гра «Третій зайвий» (знайти невірну відповідь).

Що об'єднало Остапа Вишню з:

- А) Миколою Гоголем та Іваном Котляревським:
вони народилися на Полтавщині;
писали вірші;
були схильні до гумору і сатири;
- Б) Антоном Чеховим та Михайло Булгаковим:
походження;
медицина;
література;
- В) Симоном Петлюрою та Михайлом Грушевським:
Українська Народна Республіка;
еміграція;
революція;
- Г) Олександром Солженіциним та Іваном Багряним:
участь у Великій Вітчизняній війні;
ув'язнення у сталінських концтаборах;
літературна діяльність;

Д) Максимом Рильським та Андрієм Малишко:

*поезія;
дружба;
полювання;*

Є) Олександром Ковінькою та Михайлом Прудником:

*праця у журналі «Перець»;
переклад п'єси Миколи Гоголя «Ревізор»;
гумор і сатира.*

Другий тур. «Хай живуть зайці, або полювання з Остапом Вишнею». (3 бали).

Збираємося на полювання

Яке ружжо найнебезпечніше? (Незаряджене).

Який існує мисливський закон під час полювання на дику качку. (Запізнитися на вечірню зорьку).

Для чого беруть стопку при полюванні на зайця? (Щоб оглядати обрій).

Що є найважливішим при полюванні на бекаса? (Собака).

Яке прислів'я треба пам'ятати під час полювання на вовка? («Не бійсь вовка — сідай у хаті»).

«Несимпатична порода роду людського, що ганьбить почесне звання охотника-людини». (Браконьєр).

Які види спорту розвиває полювання на гагару? (Мисливський, стрілецький, легкоатлетичний).

Принципи екіпіровки мисливця. («Їдеш на день, бери хліба на тиждень», «На величезній нашій території сила різного звіра може трапитись — від ніжної перепілочки до страшного бурого ведмеда чи уссурійського тигра. До всього треба бути готовим»).

Яке свято серед мисливців є особливо урочистим? (Відкриття полювання).

Кого полюємо?

«Невеликий болотяний птах, сіренький, з біленьким на пузі пір'ячком, дуже меткий, із дуже довгим носом...». (Бекас).

«...Благородна птиця, трохи менша, як наш голуб, темно-рудуватого кольору, із довгим, як у всіх куликів дзьобом, і довгими ногами...». (Вальдшнеп).

«Найбільший із усіх тигрів на світі... завдовжки він 2,5-3 метри і сам хвіст у ньому 80-95 см.» (*Бенгальський тигр*).

«Чудесна пташка. Сіренька, з чорненькими на пір'ячку крапочками. Мініатюрна курочка». (*Перепілка*).

Звір, якого полюють «виключно...через знамените хутро, що має наукову назву — горжетка». (*Лисиця*).

«Птиця-то вона птиця, та цікаво не те, що вона птиця, а цікаво те, що вона цікава птиця». (*Гагара*).

На полюванні (впізнати усмішку за уривком).

«...Швиргається вгорі якийсь космічний хлопчик зорями, залишаючи в чорно-синій безодні золоті смуги, рипить Віз, дишель свій униз спускаючи, блідне поволі Чумацький Шлях, а під ожередом плететься чудесне мереживо з мисливських оповідань...

І вільно дихається, і легко дихається...

Поволеньки голос оповідача тихшає, потім якимось переривається і зовсім затихає...

Сусіда тяжко якимось зітхає...

— Про що думаєте, Іване Івановичу?

— Про Америку! Яка все-таки техніка.

— А що таке?

— Кажуть, двоствольну стопку видумали!

І тихо... Поснули...». (*«Як варити і їсти суп із дикої качки»*).

«Ранок. Морозець. Порипує сніжок. До Сріблянського ярка від хутора три кілометри.

Визирнуло сонце. Застрибали на сліпучо-білій, що й оком не охопиш, ковдрі мільярди діамантів...

Докучай і Бандит — на смику.

Докучай іде спокійно, він багато літ прожив уже і багато ганяв і зайців, і лисиць, і вовків, — його вже нічим не здивуєш, а Бандит тільки друге поле починає, — він то рвоне вперед, то повернеться до вас і намагається, підстрибнувши, покласти передні лапи вам на груди, то знову — вперед.

Нервується Бандит...

Рветься і так жалібно-жалібно скавучить.

— Пусти, — мовляв, — дай побігати, дай натішитися!

Дивись, як біло скрізь, як хороше, як сніг блищить! Дай покачатися!

Йосип Явдокимович, пихкаючи цигаркою, совітує:

— Пустимо з того боку, од груші, щоб проти вітру.

Ви проходите трохи вперед од груші й ставайте в ліщині, а я на той бік перебреду та за терном сяду.

Пустите тоді, як я вже на місці буду! Я потихеньку свисну!

— Гарзд!

— Та зайця не стріляйте! Лисичок спочатку поколошкаємо. Хіба собаки за куцохвостим ув'яжуться, — ну, тоді битимемо, щоб собак звільнити!

— Добре!

У ліщині затишно-затишно...». (*«Лисиця»*).

«Ідете, значить, ви на Попівське.

Обабіч дороги, аж ген-ген — куди око дістає, закучерявилися зелені вруна колгоспної озимої пшениці...

Підтюпцем вибираєтесь на гору. Праворуч од дороги пшениця пішла схилом до річечки. За річкою весь у вербах невеличкий хутірець.

— Он! — аж скрикнув Кіндрат Калистратович. Справді, серед великого лану озимої пшениці стоїть сірий звір. Він нахилив голову і щось ніби винохує. Потім починає гребти лапою землю.

— Хлопці! — шепотить Кіндрат Калистратович. — Один стрибай тут і, пригнувшись, до річки. Другий ізстрибує трохи далі. Петре Івановичу, ви станете отам за пагорком, а я спущусь до он тієї вербички. Поволеньки сходьтесь і наганяйте його на мене. Я не промажу. А ти, Петре, їдь собі потихеньку дорогою та співай, щоб він на тебе поглядав. Пішли». (*«Вовк»*).

«Перед виходом на озеро сіли ми вечеряти.

Довгенько вечеряли, бо йти сідати в бочку треба було перед світом — не лягати ж спати, а то ще проспипш! От ми собі й вечеряли!

Перед світом вийшли.

Рушниці, хоч і важко було йти, ми, проте, взяли, взяв приятель з собою в бочку ще пляшку отого, що гріє (на випадок — змерзне!).

Прийшли ми до озера, чимало там пововтузилися, доки приятель у човна сісти поцілів, а таки, кінець кінцем, поцілів...

Одвіз я його до бочки.

Біля бочки теж чимало клопоту було, доки я його в ту бочку посадив. Посадив і поплив до берега.

Не встиг од'їхати метрів з півсотні, чую — гукає:

— За твоє здоров'я! Холодно! Доїхав я до берега, підтягнув човна й сів під копицею.» («Дика гуска»).

« — Сікача вчора стріляв! Іду, знаєте, очеретом, коли чую, щось сопе! Дивлюсь, а воно, як гора! Я зразу думав, що паровик обтікаємої форми зійшов з рейок і болотом котить. Придививсь — а воно сікач! Я, звичайно, не розтервся, — у лівому стволі в мене жакан, — я його в лоб як жакну, — а він тільки головою покрутив, куля одскочила та недалечко від мене й упала. Тільки трохи сплющилась! Я не розгубився... А коли я взагалі розгублююсь, скажіть? Да... Я не розгубився та зразу за фінку, та до нього! Розмахуюсь, а він мені й каже:

«Злізайте, каже, дядьку, з дуба, чого ви туди залізли?» Да... Я, звісно...

— Стій-стій! Що ти буровиш? Хто каже? З якого дуба?

— Та не перебаранчай! Я до нього з фінкою, вдарив його під ліву пахву, якраз проти серця! «Ага, — кричу, — попався, — кричу, — веп-п-пиррр. Не з таких, — кричу, — я, щоб сікачів боялись!" Та на нього верхи! Сів верхи й держусь за гілку! А він мені знову: — "Та злазьте, — каже, — дядьку, кабан у Пилипову балку побіг!» А я йому:

"Злізай, кажеш?! Не злізу, поки, — кричу, — не рішу тебе тут!" А він мені: "Я, — каже, — веп-п-пиррр сі-сі-сі-ка-ка-ка-ч...» («Дикий кабан, або вепр»).

«Перед полюванням, майте на увазі, треба вам буде вибити довкола всі кобри і всі гримучі змії, щоб, бува, котра не вкусила, перехворіти на тропічну малярію, — чи на жовту, чи на червону, це вже яка кому до вподоби, — потім уже й полювати.

Хліба з собою беріть тільки на дорогу, доки до Бенгалії доїдете, а в Бенгалії там на кожному кроці, як у нас бузина, росте хлібне дерево, — круглий рік на ньому ростуть плоди, — ну, як наші книші.

Тепер вони, щоправда, там по карточках, та проте не без того, щоб не можна було у Багдаді на базарі в якого-небудь раджі карточку купити... Гадаю, що можна.

Індійський раджа — це володар цілої величезної в Індії округи, він сам призначає, як от наш райторгвідділ, зав картковим бюро, і не може бути, щоб той зав давав йому тільки одну хлібну картку...

Тигра полюють, як ви знаєте, для того, щоб винищувати цього страшного звіра, що наводить жах на цілу округу, нападаючи на худобу, і навіть на людину.

Полюють його і для того, щоб мати величезну чудесну шкуру, смугасту й пухку, що так прикрашає собою кабінет хороброго мисливця.

А ще полюють, добуваючи тигрові великі й страшні пазури, висушують їх, труть на порошок і п'ють той порошок для хоробрості». (*«Бенгальський тигр»*).

«Підкрадатися треба дуже обережно і дуже здалеку.

Забачили ви табун далеченько, так кілометрів на три в степу, — лягайте й починайте лізти.

І все придивляйтесь, щоб так перелазити — од кущика травиці до кущика будяків чи бур'янцю якогось, кураю тощо...

Лізти найкраще на череві, кашкета — в кишеню, голову пригнути низько до землі...

Отак і підлазьте, підкрадайтесь!». (*Дрохва*).

Додаток 4

Виросли із кісточки вишневої

*Усний журнал про життя і творчість українських гумористів
— лауреатів літературної премії імені Остапа Вишні для
читачів-учнів 8-9 класів*

Мета: Ознайомити читачів із життям та творчістю лауреатів літературної премії різних років.

Обладнання: Книжкова виставка, портрети українських гумористів, підбірка журналу «Перець», плакати з афоризмами про сміх.

«Зі сміху люди бувають». (Українське народне прислів'я).

«У веселий час і смерть не страшна. (Народна мудрість).

«Любиш жарти над Хомою — люби над собою». (Українське народне прислів'я).

«У дім, де сміються, приходиться щастя». (Японська приказка).

«Одна унція доброго настрою варта цілої тонни меланхолії».
(Англійська народна мудрість).

Вступне слово. Світ уцілів, бо сміявся... Сміх — веселий або крізь сльози, злий та добрий, теплий та гострий — лунає в усі часи, на всіх континентах. Немає, певно, народу на Землі, який не мав би своїх сміхотворців. І український народ займає серед них одне із призових місць, бо гумор — то наша національна риса. Королем українського гумору у ХХ столітті став невмирущий Остап Вишня. Як і справжній король, він лишив по собі багато нащадків. Про тих, хто жив і творив поруч із ним, хто став його гідним наступником, розповідають сторінки нашого усного журналу.

Сторінка перша. Матері його ковінька, або Сміх із присмаком гіркоти

«А, матері його ковінька», — можемо ще почути де-не-де, від старого дідуся чи бабусі у забутому Богом та людьми селі. Заирнемо у словник: слово «ковінька» означає ціпок із загнутим кінцем для дитячих ігор, щось подібно до хокейної клюшки (або ж давня гра українських дітей, що також трохи нагадувала хокей). А сам вислів — незадоволення або ж захоплення. «Матері його ковінька, як співає!», «А, матері його ковінька, де твій розум?»

Знав про це, немає ніякого сумніву, і відомий гуморист із Полтавщини, Олександр Іванович Ковінько, коли змінив останню літеру у своєму прізвищі...

Його доля була напрочуд схожою із долею Остапа Вишні — неначе писалися під одну диктовку. Спочатку об'єднала їх спільна земля — благословенна Полтавщина, батьківщина Івана Котляревського та Миколи Гоголя. Обидва народилися у багатодітній селянській родині — з тою, хіба, різницею, що Павлушу Губенка витягли із колодязя, коли напували корову Оришку, 13 листопада 1889 року, а Сашка Ковіньку знайшли у житі, якщо вірити автобіографічному оповіданню, через одинадцять років. (Виникає, правда, сумнів щодо достовірності часу народження, адже де знайти жито у січні?!). Обидва хлопчики мріяли вчитися, але у батьків хватило порошу лише на церковно-приходську школу та земське училище. Правда, Павлові пощастило більше: як син

колишнього солдата, він на «казьонний кошт» вивчився на фельдшера, а Сашкові довелося йти у найми, пригадуючи безсмертне шевченкове «мені тринадцятий минало».

У буремні часи революції та громадянської війни і Павло Губенко, і Олександр Ковінька, опинилися на боці тих, хто будував Україну. Майбутній Остап Вишня зробив швидку кар'єру: став Начальником медико-санитарного керівництва Міністерства залізничних доріг УНР. Олександр Ковінька боронив новостворену республіку із зброєю у руках у лавах українського війська. Був у повстанському загоні, бився з денікінцями і потрапив у їхній полон, вступив до Червоної армії (разом з Володимиром Сосюрою) і нарешті опинився в українському війську Симона Петлюри. Згодом ця біографічна сторінка у радянській Україні відгукнулася обом гумористам.

Після повернення у 1922 році додому Олександр Ковінька працював секретарем сільради, навчався заочно у Полтавському Інституті Народної Освіти. Саме у ці часи відбулося його знайомство із Остапом Вишнею: він помітив і благословив свого молодшого побратима, надрукувавши у газеті «Селянська правда» його першу гумореску «Містки та доріженьки». А вже через три роки вийшла перша збірка «Індивідуальна техніка».

Але шлях у літературу невдовзі перервався на багато років...

...Їх і заарештували майже в один і той самий час: Остапа Вишню у тридцять третьому, найчорнішому для України році, Олександра Ковіньку — на рік пізніше. Обом дали десять років за контрреволюційну діяльність (а за що ж тоді могли «впаять строк»)? Обох відправили «по етапу» на Північ: Остапа Вишню — на Печору, Ковіньку — до Магадана. Правда, першому пощастило більше: хоча й відбув майже весь термін, але й повернувся до України куди раніше за свого молодшого колегу. Олександра Івановича засуджували двічі... У 1947 році він був звільнений, але без права повернення на батьківщину. Жив у Якутії, де через три роки його заарештували знову (за що? — запитайте тодішню систему). Лише у 1956 році, коли Остап Вишня покинув цей світ, Ковіньку реабілітували, і тоді ж він повернувся до Полтави, де й прожив до смерті.

І так само, як і його вчитель, Олександр Іванович знайшов у собі сили знову творити і вбивати сміхом бюрократизм, дармоїдство, казнокрадство, аморальність, безкультур'я. Видрукував у журналі «Прапор» автобіографічну, написану з іронічним усміхом, повість «Як мене купали й сповивали» (1957), видав збірки гумору та сатири «Кутя з медом», «Гуморески» (1960), «І не кажіть, і не говоріть» (1962), «Коти й котячі хвости» (1964), «Директиви і корективи» (1965) та багато інших. Його творчий доробок поповнився сатирико-гумористичними повістями «Хрестоносці» та «Превелебні свистуни, або Смішні, чудні й сумні пригоди сільського хлоп'яка Василя Черпака», автобіографічною оповіддю «Чому я не сокіл?..», публіцистичними статтями з проблем розвитку української мови, збереження історико-культурної спадщини рідного народу.

1984 року, незадовго до смерті, Олександр Ковінька став першим лауреатом премії ім. Остапа Вишні. Однак, слід відзначити, що того гумору, яким відзначалися твори Ковіньки доарештного періоду, в нього залишилося мало. «Сумним та гірким був той гумор, як і сама доля їх автора» (А. Білокінь). «Світ Ковіньки — це світ добра. Це світ людяності і злагоди», — писав Олег Черногуз. Слід би додати, що й світ застраханої режимом людини...

Сторінка друга. Батько сміхотерапії, або Хто не любить Глазового?

Якщо у першій половині двадцятого століття Остап Вишня був суперником у народній любові самого Шевченка, то у другій з'явився гуморист, який також міг позмагатися разом з Остапом Вишнею у багаторічній всенародній славі. Ім'я його знає кожен — Павло Глазовий.

Як ми вже впевнилися, доля не завжди м'яко стелить на життєвих шляхах гумористів, неначе випробовуючи їх на міцність. І Павло Глазовий — не виняток... Народився він лише після закінчення громадянської війни — 30 серпня 1922 року на Миколаївщині. Одинадцятирічним хлопчиком пережив жах голодомору тридцять третього... Дбайливий господар батько та мати із роду священників теж не викликали у радянської влади особливого захоплення, а після німецької окупації батька

заарештували за «співробітництво» з ворогом (тобто, за те, що працював у окупантів, щоб прогледувати родину)...

Закінчивши восьмирічку і педучилище, Павло деякий час вчителював у Новомосковську, мріяв про університет, але спочатку вирішив відслужити в армії. Певно, це врятувало йому життя: Велику Вітчизняну Павло Глазовий зустрів вже досвідченим солдатом. Його військова епопея могла бути матеріалом для роману: бомбардування аеродрому 22 червня 1941 року, коли механік Глазовий разом із напарником дивом врятувався від полону на поштовому біплані У-2, захист Ленінграду від першого до останнього дня блокади... Одного разу літак «Дуглас», що евакуював дітей на «велику землю», злітаючи, врізався в капонір. Витягуючи дітей із палаючого літака, Глазовий і обпек собі праве око. Після блокади військову частину Павла перекинули до Азербайджану приймати літаки, які американці через Індію та Іран переправляли в допомогу Радянському Союзу. Там він служив аж до мобілізації у 1947-му році. Повернувся додому з трьома бойовими орденами, які одразу пороздавав сусідським дітяхам. Не хотів і згадувати про пекло війни? Можливо...

Він почав писати і друкуватися ще до війни, але як лірик. Гумор у нього «прорізався» пізніше, під час навчання у Київському педагогічному інституті. Писав для гуртожитської компанії, для стінгазет. Майже силою Павла Глазового змусили послати до «Перця» кілька прозових гуморесок. У відповідь прийшов теплий лист від Остапа Вишні, якому дуже сподобалися перші твори Глазового. Надалі Вишня і посприяв переводу Павла до Києва, і дуже доречно, адже Павло весь час приховував в анкетах те, що його батько був репресований. Та якийсь місцевий особіст уже почав копати на нього матеріал. Остап Вишня на той час щойно повернувся з місць заслання та обіймав посаду заввідділом листування з читачами, але його слово в «Перці» було дуже вагомим.

Одинадцять років Павло Глазовий працював у редакції «Перця» на посаді заступника головного редактора. Усмійки його друкувалися чи не в кожному номері, а завдяки його таланту адміністратора наклад «Перця» за ці роки виріс до 3,5 мільйонів примірників! Саме звідси його слово пішло в народ, і незабаром жоден вечір у сільському клубі, жоден урядовий

концерт не обходилися без гуморесок Глазового. На великій сцені з творами Глазового вперше виступив неперевершений Андрій Сова, а потім – Анатолій Литвинов, Ніла Крюкова, Анатолій Паламаренко. Простий люд одразу визнав Глазового за свого, за його вміння сказати так, що багато чого залишалось між рядками, а за роки «комуністичної свободи слова» люди в цьому стали вже аж занадто грамотні. Влада побоювалась гострого пера Павла Прокоповича і прихованої поміж рядками критики у свою адресу. Самого гумориста заборонити було неможливо, тому змушені були миритися з його віршами. Але книжки виходили дуже обмеженим накладом і офіційних державних нагород поет не отримував. Кажуть, що від гострого й влучного слова Глазового був у захваті тодішній «генсек» України Щербицький, але «на місцях» була негласна перестраховка «не пущать», прикрита єзуїтською формулою: «Не рекомендується!». Нілі Крюковій були навіть якось на рік заборонили читати Глазового зі сцени. На початку 70-х років поет потрапив до списку «неблагонадійних», і років сім його твори були під негласною забороною.

Першу нагороду відомий гуморист отримав лише у 1988 році, ставши лауреатом премії ім. Остапа Вишні за книжку «Сміхологія». Ця книга стала наче основним звітом автора перед Богом та шанувальниками українського гумору. Після того вона витримала чисельні перевидання. З одного томика, розбитого на два великих розділи, «Сміхологія» і «Байкографія», після численних доповнень, врешті перетворилася на дві повноцінні книги. Спочатку було два видання «Сміхології» (2007), а потім незабарилась і «Байкографія» (2008).

В «Архетипах» – останній книзі, виданій при житті Павла Прокоповича, від відомого гумориста «перепало на горіхи» вже сучасним політикам-«чинушам». Після чого до поета, вже помертвон, прийшла нова хвиля «визнання» від «нової української влади» – його стали ігнорувати ще відвертіше...

Серце народного сміхотворця перестало битися 29 жовтня 2004 року. Проводили поета в останній шлях багато шанувальників його творчості. Біля ще свіжої могили люди читали твори поета і сміх мимоволі пробивався крізь сльози присутніх, наче безцінний дарунок від великого Майстра...

Коли у мене на могилі

Чудесний виросте будяк,
Хотів би я, щоб друзі милі
Про мене згадували так:
– Ти пам'ятаєш Глазового?
Невже забув? Це ж той Павло,
Який життя прожив для того,
Щоб людям весело було.

Сторінка третя. Із серцем та перцем, або Журнал і люди

Колись Президенти Франції Жорж Помпиду та Фінляндії Урхо Кекконен, розкривши вранці газету і не побачивши на себе карикатури чи шаржу, вигукували: «Що сталося? Я ж ще живий!» А в Англії вважалося, якщо у сатиричному журналі «Панг» на політика не було жодного шаржу, то він ще (або вже) не справжній політик.

Говорячи про українських гумористів, а особливо тих, чия доля так чи інакше перетиналася із життєвим і творчим шляхом Остапа Вишні, не можна обминути увагою і журнал «Перець». Адже саме його першим редактором (тоді журнал виходив під назвою «Червоний Перець») був його старший брат, Василь Чечявський, а усмішки молодшого Губенка (Остапа Вишні) на сторінках журналу принесли йому заслужене визнання.

Від 1933 року в редакції «Червоного Перця» почалися арешти. Владі не подобалася критика в журналі. Членів редакції обвинуватили у тероризмі й у підготовці замаху на керівників КП(б)У та один по одному заарештували. Внаслідок репресій «Червоний Перець» перестав виходити. Не оминула, як знаємо, ця доля і братів Губенків: про долю Остапа Вишні відомо, а Василеві пощастило куди менше — був заарештований і розстріляний у 1936 році.

Припинивши своє існування у тридцятих роках, «Перець» відродився вже після війни. Його редактором став Федір Маківчук — легендарна людина! Він майже сорок років очолював «Перець», тираж якого за нього сягнув близько чотирьох мільйонів примірників! Рекорд для Книги Гіннеса, адже жоден сатиричний журнал ніде й ніколи не сягав таких тиражів! Потім біля керма стояли Олег Черногуз, Юрій Прокопенко (помер на посту редактора) і нарешті — Михайло

Прудник, лауреат аж трьох премій українських гумористів: Остапа Вишні, Олександра Ковіньки та Степана Олійника.

Колись один із героїв Михайла Прудника вигукнув: «І в бегемота повинно бути світле майбутнє!.. Але своє щастя бегемот має кувати сам». Отак викував своє щастя і сьогоднішній редактор «Перця», біографія якого ще досить куца: народився у 1952 році, закінчив середню школу і факультет журналістики Київського університету. Видав декілька збірок сатири та гумору: «Що скаже Люся?», «Дорогоцінна гуля», «Репетитор для генія». Сам же Михайло зазначає, що сміхотворцем він не міг не стати: адже у його рідному селі Лозове на Сумщині, люди, зустрівши один одного на вулиці, не просто вігалися, а й обов'язково жартували. А «Перець» для нього став справжньою академією гумору.

Ставши редактором, перше, що він зробив: повісив на дверях кабінету табличку:

«Прийом геніїв з 7-ої до 8-ої години,
класиків з 8-ої до 9-ої,
а графоманів з 9-ої й до ночі.

Прийом хабарів з 0,00 год. до 0,05 год.

Тільки в присутності ПРОКУРОРА».

«Я один з не багатьох редакторів «Перця», якого не призначали зверху, а обрав колектив, — зізнається Михайло Васильович. — Буває важко. Навіть дуже важко. Хтось може, і не працював би за такі «копійки», що тут одержуєш. Але згадаю репресованих, розстріляних перчан і думаєш: а вони ж могли змінити гостре перо і на гасчний ключ робітника, кельму муляра врешті на якесь нормальне ремесло і жили б... Тоді ще згадаєш анекдот про старезного діда, котрий на запитання «Як здоров'ячко?..» відповідав: «Не діждетесь!..» і йдеш на роботу... Нам треба своє робити — перчити! А до «Перця» щодня надходять листи з подяками, що журнал залишається веселим і людяним, він продовжує славні традиції справжнього українського гумору... Допоки будемо усміхатися, допоки й будемо людьми. Будемо народом, котрого не збороти. Можна у нас щось забрати, щось заборонити... Але забрати, сміх в українців — неможливо!»

Інформаційні джерела

Книги.

Вишня О. Твори. У 4 т. Т. 1 : усмішки, фейлетони, гуморески. 1919-1925 / Остап Вишня ; підгот. тексти, упоряд. і склав прим. І. Зуб; авт. передм. Ю. Цеков. — К. : Дніпро, 1988. — 526 с.

Вишня О. Твори. В 4 т. Т. 2 : Усмішки, фейлетони, гуморески, 1925-1933 / Остап Вишня ; підготов. текстів, упоряд., прим. Ю. Цекова. — К. : Дніпро, 1988. — 461 с.

Вишня О. Твори. У 4 т. Т. 3 : Усмішки, фейлетони, гуморески. 1944-1950 / Остап Вишня ; підгот. тексти, упоряд. і склав приміт. Ю. Цеков. — К. : Дніпро, 1989. — 398 с.

Вишня О. Твори. У 4 т. Т. 4 : Усмішки, фейлетони, гуморески. 1951-1956. З неопублікованого. 1934-1943. Чиб'ю. Матеріали к истории Ухтинской экспедиции. З листування / Остап Вишня ; підгот. тексти, упоряд. і склав приміт. І. Зуб; авт. бібліогр. покажч. Т. Добко. — К. : Дніпро, 1989. — 606 с. — Бібліогр. с.604.

Статті.

Бардак В. Мало я зробив для народу! Мало! Хіба що ворога вбивав сміхом... / В. Бардак // Журавлик. — 2006. — № 10. — С.6.

Голда Д. Мисливські зорі Остапа Вишні / Д. Голда // Чумацький шлях. — 2006. — № 4. — С.19-22.

Остапенко Г. Культурне життя в Україні в перші повоєнні роки. Розвиток літератури і мистецтва : історія України : академічний рівень : 11 клас / Г. Остапенко // Історія України (Шк. світ). — 2013. — № 19. — С. 10-14.

Снегір'ова В. «Чотирнадцять вовків!.. І обидва сірі!» : паралельне прочитання мисливських усмішок О. Вишні і «Пригод барона Мюнхаузена» Е. Распе. 5 кл. / В. Снегір'ова // Зарубіж. л-ра в навч. закладах. — 1999. — № 9. — С. 38-40.

Сюндюков І. Трагічний сміхотворець : Остап Вишня : драма життя й творча мужність митця / І. Сюндюков // День. — 2009. — 15 серп. — С. 7.

Ткаченко Н. Голгофа Остапа Вишні : літ. вітальня / Н. Ткаченко // Дивослово. — 2003. — №6. — С. 32-35.

Уколова Н. Остап Вишня. «Перший диктант» / Н. Уколова // Все для вчителя. — 2012. — № 17-18. — С. 180-181.

Україна. Верховна Рада. Про відзначення 125-річчя з дня народження Остапа Вишні : постанова Верховної Ради України, 20 листоп. 2013 р. // Урядовий кур'єр. — 2013. — 12 листоп. — С. 13.

Хиневич Е. Остап Вишня «Веселі артисти» : урок читання у 4-му класі : «пропоную так...» : [конспект уроку] / Е. Хиневич // Почат. навчання та виховання. — 2012. — № 30. — С. 23-26.